

KETONOIDANLUKKO • 2023

LAJIT KERTOVAT ARTERNA BERÄTTAR

Tässä numerossa:

I det här numret:

Monimuotoisuus on monimuotoista	3
Mångfald är mångfaldigt	4
Lajit kertovat mitä silmä ei näe	6
Arter kan berätta mer än vad ägat se	8
Lajitieto ennallistamisen tutkimuksen tukena	10
Artdata till stöd för forskning om återställningsåtgärder	12
Peltosirkku perinnemaisemassa	13
Ortolansparven i vårdbiotoperna	14
Seljakämmekän seurantalaskennoista apua suojeluun	16
Uppföljningsräkning som stöd för skyddet av Adam och Eva	17
Mitä suuret ontot tammet ja niillä elävät lajit kertovat?	18
Vad berättar de stora ihåliga ekarna och de arter som lever på dem?	21
Järjestö-Helmi-avustus osana Perinnemaisemayhdistyksen toimintaa	22
Understödet Organisation-Helmi som en del av Kulturmarkföreningens verksamhet – Case Londons äng	24

Monimuotoisuus on monimuotoista

Perinnemaisemien hoidon laajentaminen on biodiversitettistrategian ja EU:n ennallistamisasetuksen mukaisia tärkeimpiä toimenpiteitä. Helmi-elinympäristöohjelma sekä isot LIFE-hankkeet ovat viime vuosina tuottaneet ja tuottavat runsaasti uusia perinnemaisemia. Vielä ne ovat kunnostusvaiheessa olevia raivauskohteita, joiden monimuotoisuuden tulevaisuus riippuu tulevan hoidon tasosta. Eli siitä miten kohteen jatkoahoito järjestyy ja saako kohde maatalouden ympäristösopimuksen vai ei.

Tavoitteiden saavuttamista varjostaa kuitenkin useampikin asetustulkinta. Tänä vuonna on kiistely perinnemaisemien hoidon rahoittamiseksi tarkoitettun ympäristösopimuksen muodosta ja kriteereistä. Perinnemaisemien vuoksi itsensä likoon laittavat karjanomistajat alkavat väsyä alati ja viime hetkellä muuttuviin tulkintoihin. Tulkintoihin, joissa välillä näyttää lapsi menneen pesuveiden mukana. Perinnemaisemien hoitoon tarkoitettulla ympäristösopimuksella on tarkoitus antaa karjanomistajille taloudelliset mahdollisuudet monimuotoisten kohteiden hoitamiseen osana tilan toimintaa tavalla, joka edelleen kasvattaa luonnon monimuotoisuutta. Perinnemaisemakohteiden tarkoitus ei ole tuottaa runsaasti rehua, eivätkä eri puolilla maata sijaitsevat kohteet ole tarkoin rajattuja tyyppiesimerkkejä, toistensa kopioita. Monimuotoisuus ei toimi niin. Monimuotoisuus on monimuotoista.

Maatalouden ympäristösopimukset perinnemaisemien hoitoon ovat olleet lippulaiva ministeriöiden välisessä yhteistyössä. Yhteisesti suunnitellussa perinnemaisemien hoidon kokonaisuudessa kohdepriorisointi ja arvokkaimpien kohteiden kunnostaminen sekä osin niittohoidon rahoitus on pitkälti ollut ympäristöhallinnon rahoittama luonnonsuojelutoimenpide. Laidunnus sekä pienimuotoisemmat kunnostukset ovat maatalouden ympäristösopimuksia eli edistyksellistä luontopohjaista karjatalousratkaisua – perinnemaisemien hoitoa laiduntamalla. Tällaisena se tuntuisi olevan loogisinta järjestää tulevaisuudessakin. Monimuotoisuusvelvoitteiden lisääntyessä perinnemaisemien hoidon kehittämisen ja yhteistyön luulisi olevan vahvoilla molemmilla sektoreilla. Sillä on oikeasti saatu positiivista muutosta aikaan maatalousympäristöjen monimuotoisuudessa!

Tässä lehdessä asiantuntijat kirjoittavat eliölajien kyvystä kertoa enemmän kuin paljas silmä havaitsee. Kohteen lajisto ja rakennepiirteet ovat parhaita indikaattoreita monimuotoisuuden potentiaalista. Arvokasta tietoa voidaan kuitenkin kerätä muualtakin, sitä löytyy museoista, arkistoista ja etenkin vanhoilta kartoilta ja ympäristöhallinnon paikkatiedosta. Ekologinen tutkittu tieto kertoo, että perinnemaisemia kannattaa kunnostaa paikoille, joiden lähellä on muita perinnemaisemia ja paikalle jossa on ollut paljon perinnemaisemia. Näin lajisto löytää kohteelle sen kunnostuessa tai putkahtaa esiin siemenpankista. Suurin aluepotentiaali löytyy siis erilaisia taustatietoaineistoja yhdistämällä sekä kohdeinventoinneilla. Tällaisen tiedon perusteella perinnemaisemien hoitoa on tulevaisuudessa huomattavasti helpompi priorisoida ja tulkinnoille jää vähemmän tilaa.

Maija Mussaari, Perinnemaisemayhdistys ry

Mångfald är mångfaldigt

Utvidgningen av vårdbiotoper är en av de viktigaste åtgärderna inom strategin för biologisk mångfald och EU:s restaureringsförordning. Under de senaste åren har livsmiljöprogrammet Helmi samt de stora LIFE-projekten producerat, och fortsätter att producera, många nya vårdbiotoper. Dessa är fortfarande röjningsobjekt i återställningsfasen där framtiden för deras mångfald är beroende av den kommande skötselns nivå. Det vill säga om objektet får ett miljöavtal eller inte.

Uppnåendet av målen överskuggas dock av flera tolkningar av förordningar. I år har det också pågått en kamp angående formen och kriterierna för miljöavtalet. Boskapsägarna som sköter vårdbiotoperna och som ofta sätter sig själva på spel för dem, börjar tröttna på de ständigt och i sista minuten föränderliga tolkningarna. Tolkningar där det ibland verkar som om att man kastar ut barnet med badvattnet. Syftet med miljöavtalet som är avsett för skötseln av vårdbiotoper, är att ge boskapsägarna ekonomiska möjligheter att sköta olika objekt på ett sätt som ytterligare ökar den biologiska mångfalden. Vårdbiotopernas syfte är inte att producera rikligt med foder. De olika typerna av objekt som finns över hela landet är inte heller väldefinierade typexempel eller varandras kopior. Mångfald fungerar inte på det sättet. Mångfald är mångfaldigt.

Jordbruksstödet genom miljöavtal för skötseln av vårdbiotoper har varit ett flaggskepp för samarbetet mellan ministerierna. I det gemensamt planerade stödsystemet har prioriteringen av objekten och finansieringen av återställningen av de mest värdefulla objekten samt skötseln genom slätter som en naturskyddsåtgärd av tradition finansierats av miljöministeriet medan skötsel genom bete och återställning av vanliga betesmarker varit åtgärder som finansierats av jord- och skogsbruksministeriet. Därför verkar det mest logiskt att även i fortsättningen organisera stödet enligt samma modell. I takt med att kraven på biologisk mångfald ökar torde det finnas intresse inom jordbrukssektorn att starkt utveckla skötseln av traditionella landskap. Stödet har verkligen fått tillstånd en positiv förändring!

I den här tidskriften skriver experter om arters förmåga att berätta mer än vad blotta ögat kan uppfatta. Områdets arter och strukturdata är de bästa indikatorerna på den biologiska mångfaldens potential. Värdefull information kan också samlas in från annat håll så som museer, arkiv och speciellt gamla kartor och i miljöförvaltningens geografiska informationssystem. Ekologisk forskning pekar på att det lönar sig att återställa vårdbiotoper på platser där det finns andra vårdbiotoper i närheten och på platser där det tidigare funnits rikligt med vårdbiotoper. På så sätt hittar arterna till området då den återställts eller spirar upp ur fröbanken. Den största regionala potentialen finner man genom att kombinera olika bakgrundsmaterial samt genom att inventera objekten.

Maija Mussaari, Kulturmarksföreningen rf

Kevätesikot ilahduttavat keväisin eteläisimmässä Suomessa. Ne kertovat sekä maaperän kalkista, että alueen perinnemaisemakäytöstä.

Under våren sprider gullvivorna glädje iden sydligaste delen av Finland. De berättar både om kalken i marken och om den traditionella markanvändningen.

Kuva/bild: Maija Mussaari

Lajit kertovat mitä silmä ei näe

MAIJA MUSSAARI

Perinnemaisemayhdistyksen hallituksen jäsen
Luonnonsuojelun asiantuntija

Komea seljakämmekkä pilkottaa katajan juurella. Sen vieressä muutaman sikoangervon lehti kurkottaa heinikon joukossa valoon. Paikka on tiheä nuori metsikkö, jonka siimeksestä, pienen kallion laidalta nämä lajit löytyvät. Lyhyen matkaa tarvottuani törmään järeään uurteiseen koivuun, jonka reiden paksuiset alaoksat ovat pitkälle lahonneet.

Maanmittauslaitoksen historiallisia ilmakuvia kaiveltuani selviää, että paikalla on ollut perinnemaisema, laaja hakamaakokonaisuus, jonka välissä niityt ovat vielä 30 vuotta sitten avautuneet. Kämmekkäpaikka on juuri niityn ja hakamaan reunalla. Noin kilometri läheiseen saareen, jossa seljakämmekät kukkivat valtoimenaan hoidetulla perinnemaisemakohteella -mietin ja merkittsen kohteen tutkittavaksi mahdollista kunnostamista varten. Kiireellisesti suojeltava, elinpaikkansa suhteen vaateliias seljakämmekkä tarkoittaa, että paikalla todennäköisesti on kasvanut ja vieläkin elää muitakin harvinaisuuksia. Myös lähellä sijaitseva hyväkuntoinen niitty antaa toivoa lajien kulkeutumisesta kohteelle kunnostamisen jälkeen. Historiallinen perinnemaisemajatkumo taas kertoo, että siemenpankissa on potentiaalia. Vaikka tämä muistijälki on saaristosta, tilanne on samalainen monella muullakin alueella. Niityylajit metsän keskellä kertovat tarinaa, jota et muuten maise-masta osaisi lukea. Järeäöksainen vanha lehtipuu, uhanalainen niityylaji sekä niityn indikaattorilaji. Ne kaikki kasvattavat todennäköisyyttä hoidon onnistumiselle.

Perinnemaisemat ovat vaihtelevia maisemakokonaisuuksia. Keskiajalla pihapiirinä toiminut alue voi tällä hetkellä olla raunioiden ympärillä avautuva monilajinen arvokas niitty tai hoitamattomana puskea nuorta lehtoa. Pari sataa vuotta sitten meren pohjassa lainehtinut rantakaistale voi nykypäivänä kasvaa

useita uhanalaisia niityylajeja. Niityjä on aina ollut enemmän kuin nyt, mutta aikojen saatossa metsien ja niityjen suhde on vaihdellut alueiden käytön mukaan, ja niiden sijainti on muuttunut satojen vuosien saatossa.

Suurin niityjä vähentänyt tekijä oli pellon raivaus. Niillä perinnemaisemilla, jotka raivaukselta säästyivät, käyttötavat taas ovat olleet hyvinkin erilaisia vuosisatojen välillä. Tammi on ollut arvokasta puutavaraa ja sen rehevät kasvupaikat potentiaalisia peltomaita. Näin on ollut monen muunkin arvokkaan lehtipuus-toisen hakamaan kohtalona. Vain kivisimmät niityt ja hakamaat ovat säästyneet kyntöauralta.

Tänä vuonna on taisteltu perinnemaisemien hoidon rahoittamiseksi tarkoitettun ympäristösopimuksen muodosta ja kriteereistä. Perinnemaisemien hoitoon tarkoitettulla ympäristösopimuksella on tarkoitus antaa karjanomistajille taloudelliset mahdollisuudet kohteiden hoitamiseen tavalla, joka kasvattaa luonnon monimuotoisuutta. Tuon tavan on oltava sellainen, että se on myös käytännössä toteuttamiskelpoinen Saaristomereltä Utsjoelle. Ratkaisujen puutteessa kohteita hoitavat yrittäjät alkavat väsyä ja olisi äärimmäisen tärkeää pitää kiinni monimuotoisuuden hoitoon erikoistuneista karjanomistajista. Keskustelu on tuntunut kulminoituvan yksityiskohtiin, ja jättävän varjoonsa kokonaisuuden sekä asia ytimen - hoidon taloudellisen mahdollisuuden arvokkailla, monimuotoisilla kohteilla. Keskustelu olisikin käännettävä kokonaisuuksiin ja siihen, että arvokkaimmat kohteet pysyvät hoidossa ja kokonaisuusmonimuotoisuus kasvaa. Tämä tarkoittaa kovin erilaisten kohteiden hoitoa idässä, pohjoisessa ja etelässä, sellaista monimuotoisuuden kanssa toimiminen on, alueellisia eroja ja prioriteettien vaihtumista.

Oma ympäristösopimusongelmansa on perinnemaisemakohteiden laajenta-

minen. Laajentaminen on välttämätön toimenpide lajiston säilyttämiseksi ja maataloussektorin tärkeimpiä luonnon monimuotoisuuden kasvattamiskeinoja. Toimenpide on osa Suomen biodiversiteettistrategiaa. Katse ei tästä syystä saisi olla kohteen jokaisen aarin tämänhetkessä kunnossa tai lajistossa. On moneen kertaan todettu, että perinnebiotooppien lajisto ei säily nykyisillä pinta-aloilla. Nyt olisi rahoitettava harkiten kohdennettuja kunnostuskohteita, jotta riittävä kunnostuspanos sekä hoito takaisivat lajiston säilymisen. Jos lajisto lopulta menetetään, on kyseessä kaikkien aikojen kustannustehottomin maatalouden tukitoimenpide. Kun niityjen hoito lopetetaan, tuhansien vuosien monimuotoisuuden ketju ja kymmenien vuosien ympäristösopimustyön tulos, sekä siihen sijoitetut rahat valuvat hukkaan. Tätäkään monimuotoisuutta ei enää saa takaisin. Kun kohteen lajit häviävät, häviää lajien mukana paikallinen geeniperimä ja viimeisen esiintymän hävitessä se lopulta tarkoittaa myös kansallisen geeniperimän häviämistä.

Tässä lehdessä kerromme tiedon käytöstä perinnemaisemien suunnittelun tukena. Kerromme eliölajien kyvystä kertoa enemmän kuin paljas silmä havaitsee sekä siitä miten erilaisia tietolähteitä yhdistämällä saadaan rakennettua monimuotoisempaa perinnemaisemaverkostoa. Tietopohjaisessa yhteiskunnassa ympäristösopimusten taustalla voisi tulevaisuudessa olla monilähteyinen arvokartta, joka kertoo täsmälleen kuinka tärkeä mikäkin aluekokonaisuus perinnemaisemien lajistolle ja kulttuurihistorialle on. Hoidon vaikutuksia sekä eri tekijöiden aiheuttamaa painetta luonnon monimuotoisuudelle seurattaisiin reaaliaikaisesti satelliittikuvien ja indikaattorilajien avulla.

Vahvaoksainen koivu, niittyaukko ja kullerot ovat varma perinnemaiseman merkki.

En kraftigt grenad björk, ängsöppning och smörbollar är säkra tecken på vårdbiotoper.

Kuva/bild: Maija Mussaari

Arter kan berättä mer än vad ägat se

MAIJA MUSSAARI

Kulturmarksföreningens styrelsemedlem
Naturskyddsspecialist

Den ståtliga Adam och Eva tittar fram vid enbuskens rot. Bredvid den bland gräset sträcker sig några blad av brudbröd mot ljuset. Platsen är en tät ungskog, i vars mitt, vid kanten av ett berg där dessa arter tittar fram. Efter att ha gått en bit stöter jag på en kraftig, räflad, björk, vars nedersta lårtjocka grenar redan kommit långt i förruttelseprocessen.

Efter att ha grävt igenom Lantmäteriverkets historiska flygfoton visar det sig att det på platsen funnits en vårdbiotop, en stor hagmarkshelhet, mellan vilka ängarna har brett ut sig ännu för 30 år sedan. Orkidéplatsen ligger precis invid kanten mellan ängen och hagmarken. Det är ungefär en kilometer till närmaste ö, där Adam och Eva blommar på en skött vårdbiotop. Jag funderar på platsens återställning och markerar platsen som ett eventuellt framtida återställningsobjekt. Att träffa på Adam och Eva, som är en akut skyddad art och art som är krävande gällande sin livsmiljö, innebär att det antagligen funnits, och ännu finns, andra krävande arter på området. En närliggande äng i gott skick ger också hopp om att arter kommer att kunna förflytta sig till området efter en restaurering. Den historiska kontinuiteten av vårdbiotoper berättar igen att områdets fröbank har potential. Även om detta minne är från skärgården är situationen likartad i många andra områden. Ängsarter mitt i skogen berättar en historia som man annars inte skulle kunna läsa i landskapet. Ett gammalt lövträd med kraftiga, breda grenar, utrotningshotade ängsarter och en ängsindikatorart, ökar alla sannolikheten för en framgångsrik skötsel av området.

Vårdbiotoperna består av en varierande landskapshelhet. Området som var en gårdshelhet under medeltiden kan nu

vara en värdefull äng med många arter som öppnar sig runt ruinerna, eller en ung trädunge om den lämnats ovårdad. På den kustremsa som böljade på havets botten för ett par hundra år sedan kan det idag växa flera hotade ängsväxter. Det har alltid funnits fler ängar än idag, och med tiden har förhållandet mellan skogar och ängar varierat och förändrats under hundratals år beroende på hur områdena använts och var de finns. Den största

När skötseln av ängar upphör, kommer en tusenårigkedja av biologisk månfald och resultatet av årtionden av miljöavtalsarbeten, samt de pengar som investerats i den, att gå förlorade.

faktorn som minskat på ängarnas antal har varit röjning av åkermark. De vårdbiotoper som skonats från röjning har genom århundradena haft väldigt olika användningsområden. Eken har varit ett värdefullt virke och dess frodiga livsmiljöer har varit potentiell åkermark. Samma öde har gällt många andra värdefulla lövträdshagmarker. Endast de stenigaste ängarna och skogspartierna har skonats från plöjning.

I år har det funnits en strid om formen och kriterierna för finansieringen av det för vårdbiotopernas skötsel avsedda miljöavtalet. Miljöavtalet är avsett för skötseln av vårdbiotoper och dess syfte är att ge boskapsägarna ekonomiska möjligheter att sköta objekten på ett sätt som ökar den biologiska månfalden.

Det här bör också vara genomförbar i praktiken, från Skärgårdshavet till Utsjoki. I brist på lösningar börjar de djurägare

som sköter objekten tröttna på omständigheterna. Det skulle vara av största vikt att hålla fast vid de djurägare som är specialiserade på att sköta den biologiska månfalden. Diskussionen tycktes kulminera i detaljer som överskuggade helheten och den ekonomiska potentialen och sakens kärna. Diskussionen borde därför riktas mot helheterna och för att trygga att de mest värdefulla objekten förblir i vård och att den totala månfalden ökar. Det här innebär en skötsel av mycket olika sorters områden i öst, nord och syd. Det är det här det handlar om då man hanterar månfald, regionala skillnader och förändrade prioriteringar.

Ett annat problem med miljöavtalet är utvidgningen av ett vårdbiotopobjekt, vilket är en nödvändig åtgärd för att bevara arter och ett av de viktigaste sätten att öka den biologiska månfalden i jordbrukssektorn. Åtgärden är en del av Finlands strategi för biologisk månfald.

Därför borde inte fokus ligga på det nuvarande tillståndet eller artsammansättningen av varje ar på objektet. Det har många gånger konstaterats att vårdbiotopernas arter inte bevaras på de nuvarande ytorna. Omsorgsfullt riktade restaureringsprojekt borde nu finansieras så att tillräckliga återställningsinsatser och den fortsatta skötseln skulle säkerställa bevarandet av arterna. Om arterna slutligen går förlorade kommer detta att vara den minst kostnadseffektiva jordbruksstödtgården någonsin. När skötseln av ängar upphör, kommer en tusenårigkedja av biologisk mångfald och resultatet av årtionden av miljöavtalsarbeten, samt de pengar som investerats i den, att gå förlorade. Inte heller denna mångfald kan återfås. När arterna på ett objekt försvinner, försvinner det lokala genetiska arvet tillsammans med arten, och när den sista förekomsten försvinner innebär det i slutändan att även det nationella genetiska

arvet går förlorat.

I denna tidskrift skriver vi om användningen av information som stöd för planering av skötseln av vårdbiotoper. Vi belyser arternas förmåga att berätta mer än vad blotta ögat kan se och hur olika informationskällor kan kombineras för att bygga ett mer varierat nätverk av vårdbiotoper.

Veteraanitammi lahoaa hiljalleen Lenholman hakamaalla Paraisilla.

Den uråldriga eken på Lenholmen i Pargas förmultnar gradvis.

Kuva/bild: Maija Mussaari

Lajitieto ennallistamisen tutkimuksen tukena

JUSSI LAMPINEN
Helsingin yliopisto,
Kestävyystieteen instituutti HELSUS

KUVAT/BILD:
Jussi Lampinen

Kesäkuussa 2023 Euroopan unionin neuvosto asetti ennallistamista koskevan lain tavoitteeksi kohdistaa jonkinlaisia ennallistamistoimia vähintään 20 prosentille unionin ma- ja merialueista vuoteen 2030 mennessä. Asuessaan voimaan tulee laista keskeinen eurooppalainen työkalu maailmanlaajuisen, vuoden 2020 jälkeisen monimuotoisuuskehityksen toimeenpanossa.

Helsingin yliopistossa käynnistynyt RESSU-GRASS-hanke (Restoration and sustainable management of urban grasslands) tuottaa uutta käytännön tietoa erityisesti niittymäisten elinympäristöjen ennallistamisesta ja sen keskeisistä ekologisista ja sosiaalisista kysymyksistä. Hankkeen osatyöt keskittyvät pääkaupunkiseudulle ja Varsinais-Suomeen. Pääkaupunkiseudulla hanke vertaa historiallisten perinnebiotooppien ja nykyisten niittymäisten kaupunkielinympäristöjen esiintyvyyttä ja kytkeytyneisyyttä, ja toteuttaa paikkatietokyselyn niittyjen ennallistamisen sosiaalisesta hyväksytävyydestä kaupungeissa. Varsinais-Suomessa hanke luo historiallisten karttojen ja nykymaisemaa kuvaavien paikkatietoaineistojen avulla spatiaalisia malleja perinnebiotooppien, erityisesti ketojen, historialliselle ja nykyiselle esiintyvyydelle. Hanketta rahoittaa Ella ja Georg Ehrnroothin säätiö ja Helsingin yliopiston Kestävyystieteen instituutti HELSUS.

Hanke nojaa laajoihin, muun tutkimustyön ohessa kertyneisiin laji- ja paikkatietoaineistoihin. Varsinais-Suomen ja pääkaupunkiseudun historiallisten perinnebiotooppien äärelle hanke pääsee historiallisten karttojen koneoppimista ja käsityötä yhdistävän luokittelun avulla. Niin sanottujen Senaatin kartaston

karttalehtien luokittelu on luonut tarkan kuvan tutkimusalueiden maankäytöstä, myös perinnebiotoopeista, 1800-luvun loppuvuosikymmeninä (Kuva 1 alla).

Nykyisten perinnebiotooppien, erityisesti ketojen ja kallioketojen, jäljille hanke pääsee turkulaisia ketoja kuvaavan, maastoinventointeihin perustuvan lajiaineiston avulla (Kuvat 2–3). Turun kasviokartoitusten myötä kertynyt aineisto kuvaa yksinkertaisuudessaan lähes tuhannen pienen keto- tai kallioketolai-

kun ja näihin liittyvien huomionarvoisten kasvilajien esiintymiä Turun kaupungin eteläosissa. Laikut lajeineen kattavat melko laivan valikoiman erilaisia avoimia-puoliaivoimia, matalakasvuisia ja kasvilajistoltaan ketomaisia kohteita. Osa näistä on lajiston ja kasvillisuuden rakenteen perusteella yhä tulkittavissa melko kiistatta luontotyypin uhanalaisuusarvioinnissa käytetyiksi perinnebiotooppityypeiksi. Osan kohdalla umpeenkasvu ja ympäröivän maankäytön

Maankäyttö ja asutus pääkaupunkiseudulla
1870-1907

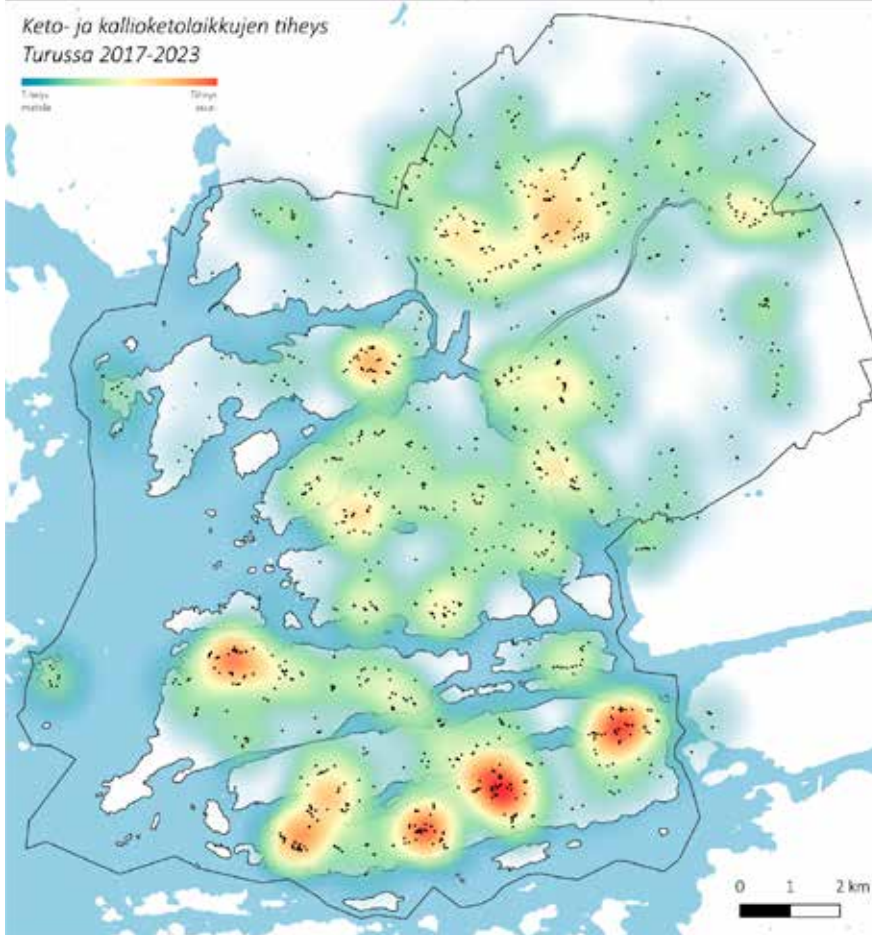

KUVA 1. 1800-luvun lopun maankäyttö nykyisen pääkaupunkiseudun (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen) alueella Senaatin kartaston perusteella. Tässä kuvatun hankkeen kannalta mielenkiintoisimmat maankäyttömuodot koskevat erilaisia perinnebiotooppeja – niittyjä, vesiperäistä niittymaata ja erityisesti ns. metsättömän maan kuviota.

BILD 1. Markanvändning i slutet av 1800-talet i nuvarande huvudstadsregionen (Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla) enligt Senatens kartor. De mest intressanta formerna av markanvändning ur projektets synvinkel, berör de olika värdbiotoperna – ängar, våtmarksängar och särskilt figurer med så kallad obeskogad mark.

KUVA 2. Keto- ja kallioketolaikkujen (mustat pisteet) tiheyttä yhden kilometrin säteellä kuvaava lämpökartta Turun kaupungin eteläosissa (musta viiva kuvaa kuntarajaa). Mitä punaisempi väri, sitä tiheämpi ketojen esiintyvyys.

BILD 2. En värmekarta som visar tätheten av torrängar och bergstorrängar (svarta prickar) inom en radie av en kilometer i de södra delarna av Åbo stad (svart linje visar kommungränsen). Ju rödare färg, desto tätare är förekomsten av torrängar.

muutokset ovat edenneet jo niin pitkälle, että kohteiden luonne perinnebiotooppeina jää tulkinnanvaraiseksi.

Vaikka hanke on vasta alussa, eikä em. aineistoja ole vielä analysoitu, voi joitakin tulkintoja tehdä jo nyt. Esimerkiksi 1800-luvun loppuvuosikymmeninä pääkaupunkiseudun erilaiset niityt kattoivat selvästi yli 15 000 hehtaaria. Suuri osa näistä keskittyi nykyisin asuinalueiksi tai metsiksi muuttuneille seuduille. Turussa selvimmät nykyiset keto- ja kallioketolaikkujen keskittymät nousevat esiin esimerkiksi Satavan Artukan ja Nikkilän kylien, Kaksikerran Harjattulan, Kalliolan, Hylkilahden-Raustvuoren kylien ja Ruisalon kartanon tuntumasta. Mantereen puolella nykyiset kedot ja kalliokedot

ovat tiheimmillään Kähärin, Ruohonpään ja Raunistulan seuduilla, jossakin määrin myös Vähä-Heikkilän, Uittamon ja Halisten tuntumassa. Laajemmin Varsinais-Suomessa kedot ovat Senaatin kartaston perusteella olleet historiallisesti tiheimmillään rannikon tuntumassa, kaistaleella joka ylittää Uudestakaupungista Taivassalon, Mynämäen-Mietoisten, Turun seudun ja Paimion kautta Saloon. Niittoniityt puolestaan ovat keskittyneet rannikosta kauemmas, alueille joita nyt hallitsee peltomaisema.

Tässä ei toki ole mitään uutta, maisemanmuutosten seuraukset perinnebiotooppien kadolle tunnetaan melko hyvin, ja toisaalta erityisesti ketojen tiedetään seurailleen varsin tarkasti vanhaa asu-

tusta. Tarkat laji- ja paikkatietoaineistot ja niiden analyysien tuloksena syntyvät spatiaaliset mallit kuitenkin auttavat ymmärtämään, kuinka perinnebiotooppien, erityisesti ketojen esiintyvyys vaihteli historiallisesti, ja kuinka sen voidaan arvella vaihtelevan nyt. Tämä tukee inventointi- ja ennallistamistyön suunnittelua, ja kertoo toki laajemmin luonnon monimuotoisuuden vaihtelusta Suomessa.

Hankkeessa toteutettava paikkatietokysely ennallistamisen hyväksyttävyydestä tuo oman palasensa monimuokaisuutta peliin. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että kaupunkilaisten asenteet viheralueiden monimuotoisuutta vaalivia toimenpiteitä kohtaan voivat vaihdella vahvasti eri kaupunginosien kesken. Tunnistamalla kaupunkiympäristöjä, joissa niittyjen ennallistaminen osaksi viheralueita olisi asukkaiden mielestä toivottavaa, voidaan ennallistaminen sisällyttää laajemmin osaksi kaupunkien monimuotoisuustyötä. Kuvaamalla hyötyjä, niin ekologisista kuin sosiaalisia, joita kaupunkilaiset niittiyhin liittävät, voidaan ennallistamisen sosiaalisia seurauksia ymmärtää nykyistä paremmin. Tämän tärkeys korostuu kaupungeissa, joissa luonto kärvistelee monenlaisten asukastoiveiden ja kaupunkisuunnittelun paineiden keskiössä.

Hankkeen perustava ajatus on, että ennallistamisen suunnittelu on parasta rakentaa toisiaan täydentäville, nykyistä ja menneitä maisemaa ja lajistoa kuvaaville aineistoille. Ainakin näin alkuvaiheessaan hanke puoltaa oletusta, että vankin arvaus jäljellä olevien perinnebiotooppien esiintyvyydestä nykymaisemassa rakentuu tiedolle paitsi perinnebiotooppien historiallisesta esiintyvyydestä, myös niihin kiinteästi liittyvän lajiston nykyisestä levinneisyydestä. Tämä puoltaa paitsi paikkatietotyöskentelyn, myös maastoinventoinnin merkitystä ennallistamisen ja laajemmin luonnonsuojelun suunnittelun tukena.

Artdata till stöd för forskning om återställningsåtgärder

JUSSI LAMPINEN

Helsingfors universitet,

Institutet för hållbarhetsvetenskap HELSUS

I juni 2023 fastställde Europeiska unionens råd målet för förordningen om restaurering av natur. Målet för förordningen är att föreskriva utföring restaureringsåtgärder på minst 20 % av unionens land- och havsområden senast till år 2030.

Projektet RESSU-GRASS (Restoration and sustainable management of urban grasslands) som inletts vid Helsingfors universitet tar fram ny praktisk information, särskilt om återställandet av ängsmiljöer och dess centrala ekologiska och sociala frågor. Projektets delarbeten koncentrerar sig till huvudstadsregionen och Egentliga Finland. I huvudstadsregionen jämförs historiska vårdbiotopers och nutida urbana ängsmarkens förekomster och hur dessa sammanlänkas. I Egentliga Finland skapar projektet rumsliga modeller över vårdbiotopernas, speciellt torrängarnas förekomster, genom att jämföra historisk och nutida platsinformation. Projektet finansieras av Ella och Georg

Ehrnrooths stiftelse samt Helsingfors Universitets Institut för hållbarhetsvetenskap HELSUS.

Projektet använder sig av tidigare insamlad vetenskapliga data gällande art- och platsinformation. Bland annat genom att noggrant granska Senatens kartor har det varit möjligt att skapa en noggrann bild av den historiska markanvändningen från slutet av 1800-talet.

Trots att projektet just kört i gång är det redan möjligt att till viss del tolka materialet. Bland annat fanns det i huvudstadsregionen över 15 000 ha ängsmarker i slutet av 1800-talet. En stor del av dessa områden har idag beskogsats eller omvandlats till bostadsområden. I Åbo har det varit möjligt att hitta flera center av ängsmarker. Enligt Senatens kartor har torrängarna koncentrerat sig till kusterna medan slätterängarna funnits längre upp från kusten vid de områden som idag domineras av jordbruksmark.

Frågeformuläret gällande hur väl

stadsborna tar emot tanken på återställande av ängsmarker varierar i olika stadsdelar. Genom att känna igen de områden där stadsborna förhåller sig positivt till återställande av ängsmarker kunde områdena i en bredare utsträckning tas med i städernas mångfaldsarbete.

KUVA 3. Ketorinne Turun Räntämäen ns. Prusin patterilla. Kohde on inventoitu 1990-luvulla Orionin keto -nimellä.

BILD 3. En torrängssluttning vid Prusi batteri i Räntämäki, Åbo. Objektet har inventerats under 1990-talet, då under namnet Orions torräng.

Peltosirkku perinnemaisemassa

HEIKKI AJOSENPÄÄ
Luomuviljelijä ja -neuvoja
Peltosirkkuja tutkinut biologi

Peltosirkku on avoimien viljelymaiden lintu. Maatalousympäristön lajeista se kuuluu kiurun, töyhtöhyypän, peltopyyn ja kuovin ohella peltolintuihin, jotka pesivät ja ruokailevat pelloilla. Näitä lajeja on nimitetty osuvasti myös aidoiksi peltolinnuiksi, sillä useimmiten niitä tapaa laajoilla peltoaukeilla. Sellaisilla, joilla ihminen on raivannut ja viljellyt maata sekä tuottanut ruokaa jo vuosisatoja.

Afrikasta Maskuun

Keväisen peltoaukean äänimaailmaan tulee toukokuussa, äitienpäivän tienoilla, yksi linnunlaulu lisää. Peltosirkut saapuvat pitkältä muuttomatkaltaan Afrikasta asti. Samoihin aikoihin peltomaisemassa traktorit pörisevät ja pöly lentää. Vähitellen orastuvat viljelykasvit saavat peltomaiseman vihertymään. Koiraat aloittavat kuuluvan mollivoittoisen säkeensä. Parhaiten sen kuulee aamuisin, mutta innokkaina ne saattavat laulaa myös illansuussa. Peltosirkkuilla on tapana asettua reviiereilleen lähikäihin. Ehkäpä tällaiset lauluryhmät kertovat muille tulokkaille, että ovat löytäneet hyvät asuinseudut. Tulkaa muutkin tänne!

1900-luvun puolivälissä peltosirkku oli yksi runsaimmista peltolinnuista. Sitä löytyi laajoilta peltoaukeilta, mutta myös pienemmiltä lohkoilta. Kallelan tilalla Maskussa peltosirkkuja, peltopyitä ja tuulihaukkoja nähtiin perimätiedon mukaan paljon. Kun itse kiinnostuin linnuista 1980-luvun lopulla, peltosirkkuja kuului isoimmalta peltoaukealta. Monet kokeneemmat lintuharrastajat olivat huolissaan, etteivät enää kuulleet peltosirkun säettä tutuista paikoista. Vuosituhannen vaihteessa osallistuin biologinopintojeni kesätöinä peltolintukartoituksiin ja lopulta tein lopputyöni peltosirkusta.

KUVAT:
Jari Kostet

Vaikka sirkut pitävät avoimesta viljelymaisemasta, se ei saa olla pelkkää viljelytasankoa. Yksittäiset puut tai puukujanteet, ladot tai pylväävät ovat koiraille mieluisia laulupaikkoja. Reviirillä pitää tietysti olla myös hyvät ruokailupaikat. Tosin ei tunnetta aivan tarkalleen, mitä peltosirkut syövät tai syöttävät poikasilleen. Kuten monen muunkin lajin kohdalla, ruokailupaikkojen vaihtelevuus on hyväksi. Mitä monimuotoisempia kasvustoja sitä helpommin sieltä löytää hyönteisiä, siemeniä ja toukkia. Jopa paljas mullos on havaittu tärkeäksi peltosirkun pesäpaikan lähistöllä. Peltosirkku piilottaa pesänsä peltosaarekkeen pientarelle tai ojanvarren heinikkoon.

Maatalouden muutos näkyy maisemassa

Maatalouden koneellistuminen ja tuotannon yksipuolistuminen on muuttanut maisemaa. Saarekkeitä, latoja ja ojia poistetaan. Niille ei ole enää tarvetta tai peltotyöt on helpompi tehdä tehokkaasti isommilla koneilla. Laiduntavat eläimet ovat häipyneet maisemasta maatalouden rakennemuutoksen seurauksena. Peltomaiseman pienpiirteisyys on vähentynyt ja peltojen reunat ovat pusikoituneet tai kasvaneet puustoltaan jyrkkärajaisiksi. Peltosirkulle hakamaisesti hoidettu reunavyöhyke tai harvapuustoinen saareke olisi mieluinen. Samoin monien perinnemaisemien lajien mielestä.

Nykyään luontokadosta puhutaan ylei-

sesti. Kallelan tilalla havahduttiin 1990-luvun lopulla ketokasvien vähenemiseen. Maatalouden ympäristötukijärjestelmästä oli haettu erityistukisopimusta luomuviljelyyn. Perinnebiotooppien hoidon sopimus oli luonteva jatkumo. Vähitellen maisemanhoitoalueiden määrää kasvatettiin. Peltoa reunustavia alueita harvennettiin ja aidattiin lammaslaitumiksi. Osalla alueista tehtiin raivauksia. Etenkin pellon keskellä olevissa saarekkeissa mietittiin puuston ja pensaikon poistossa asioita peltosirkun kannalta.

Peltosirkun alamäki

Peltosirkun kannankehitys on huolettaanut tutkijoita jo vuosikymmeniä. Aiemmin se oli yksi runsaimmista peltolinnuistamme. Maatalousympäristön muutokset ovat vaikuttaneet monien lintulajien kantoihin. Muutamat ovat runsastuneet, iso joukko taantunut. Peltosirkun kohdalla voidaan puhua romahduksesta. Asiaa on tutkittu, mutta mitään selkeää syytä ei ole löydetty. Ehkäpä maatalouden tehostuminen vähentää sopivan ravinnon löytymistä. Torjunta-aineet saattavat vaikuttaa lajeihin monimutkaisia reittejä pitkin. Ainakin kasvinsuojeluaineet vähentävät pellon lajiston monimuotoisuutta, kun rikkakasvit tai hyönteiset poistetaan käsittelyllä kasvustoista. Lopputyöni aineistossa oli viitteitä, että tiettyjen peltokasvien kasvinsuojeluaineena käytettävät neonikotinoidit selittivät yhtenä osatekijänä kannan vähenemistä.

Peltosirkun kohdalla on tarkasteltu myös pitkää ja vaarallista muuttomatkaa. Aiemmin runsas metsästys on onneksi saatu loppumaan. Talvehtimislueiden olosuhteet Afrikassa ovat myös merkittävästi roolissa kannan säilymisessä.

Peltosirkun tarina saattaa saada surullisen lopun. Yhtä selkeää syytä lajin taantumiseen ei ole saatu selville. Tutkijoiden arvion mukaan peltosirkukannasta on jäljellä enää noin 1% 1980-luvun määräästä. Nykyisellä tahdilla laji katoaa peltoaukeitamme lopullisesti parissa vuosikymmenessä. Ehkäpä olemme onnekkaita ja peltosirkku säilyy jossain muualla ja leviää vähitellen takaisin. Se edellyttää, että Euroopassa maatalousympäristön käytön tehostuminen käännetään monimuotoisuutta lisääväksi ja luonnolle osataan jättää riittävästi tilaa. Peltosirkun kannalta laajojen peltoaukeiden ja -lohkojen keskelle pitäisi saada kesantoja, leventää pientareita ja jättää yksittäisiä puita ja pensaita.

Kallelan tilalla elettiin riemukkaita keväitä vuosina 2018–2020. Peltosirkukoiraita kuului muutaman vuoden tauon jälkeen ison peltoaukean laidalla. Ja juuri sillä reunalla, jossa oli hakamaista koivikkoa sekä niittämällä ja raivaamalla hoidettuja saarekkeita. Sittemmin peltosirkkuja ei ole havaittu. Luomuviljely ja perinnemaisemien hoito sekä muu työ maatalousympäristön monimuotoisuuden lisäämiseksi jatkuu. Ehkä peltosirkku pysyy vielä meidän lajistossamme.

Ortolansparven i vårdbiotoperna

HEIKKI AJOSENPÄÄ

Ekologisk odlare, rådgivare samt biolog som forskat om ortolansparven

Ortolansparven hör till de öppna jordbruksmarkernas arter precis som sånglärkan, tofsvipan, raphönan och storspoven. Dessa fältfåglar häckar och söker föda på åkrarna, gärna på vidsträckta fält som människan brukat i århundraden.

Ortolansparven kommer till Finland i maj, runt morsdag, efter en lång och farlig flytt från Afrika. Hanarnas melankoliska melodi breder ut sig över fälten speciellt under tidiga morgnar och sena kvällar och dess revir ligger rätt tätt intill varandra.

Under mitten av 1900-talet var ortolansparven en av våra vanligaste fältfåglar. Då jag under 1980-talet började intressera mig för fåglar hörde man ortolansparven på de vida fälten invid Kallela gård i Masku. Flera erfarna fågelentusiaster var dock redan då

oroade över att de inte hörde ortolansparven i samma utsträckning som tidigare. Vid millennieskiftet deltog jag via mina studier i biologi i inventering av fältfåglar och senare skrev jag mitt slutarbete om ortolansparven.

Fast ortolansparven trivs i öppna landskap behöver den även trädgrupper och enskilda träd, gamla lador och stolpar där hannarna gärna sitter och sjunger. Dessutom behöver den bra mat- och boplatser. Ju mångfaldigare omgivning desto bättre.

Att jordbruket blivit ensidigare och sköts mer med maskiner har ändrat på landskapet och sålunda har passliga omgivningar för ortolansparven försvunnit. Detta är en av orsakerna till att det idag endast finns 1 % kvar av stammen jämfört med 1980-talet. Andra orsaker till den radikala minskningen är användningen av bekämpningsmedel på åkrarna, den intensiva jakten på arten samt förhållandena på övervintringsområdena i Afrika. Om minskningen fortsätter i samma takt kommer arten att ha dött ut hos oss inom ett par årtionden.

Om vi har tur kan den kanske återinflyta från närliggande områden. Detta kräver dock att man även i övriga Europa ändrar på användningen av jordbrukslandskapen så att den blir mer mångfaldig.

Vid Kallela gård kunde vi glädja oss åt att åren 2018–2020 igen höra ortolansparven vid de restaurerade hagmarksaktiga fältkanterna. Efter det har ortolansparven inte observerats på området. Arbetet med ekologisk odling, skötseln av vårdbiotoper och andra arbeten för att öka på jordbrukslandskapets mångfald fortsätter på gården.

Seuraavalla sivulla Vuorenpään tilan koi-vuhaka. Perinnebiotoopit ovat tärkeä osa peltosirkun elinympäristö kokonaisuutta.

På följande sida ses björkhagen på Vuorenpää gård. Vårdbiotoper är en viktig del av helheten för ortolansparvens livsmiljö.

Kuva/bild: Terhi Ajosennpää

Seljakämmekän seurantalaskennoista apua suojeluun

OILI PYYSALO
Arkipelagia-seura

Joukko innokkaita saariston ystäviä perusti vuonna 1992 Arkipelagia-seuran, jonka erityisenä tehtävänä on Saaristomeren alueen luonnon ja kulttuuriperinnön vaaliminen. Seura otti alusta saakka asiakseen kehittää kansalaistoimintaan osallistavia toimintaprojekteja. Erään tällaisen tarjosi lounais-saariston kalkkivaikutteisella maaperällä kasvava komea orkidea, ”Saariston helmeksi” nimetty seljakämmekä (*Dactylorhiza sambucina*), ruotsinkieliseltä nimeältään Adam och Eva.

Saariston perinnebiotoopit ovat uhanalaisimpia ja kiireellisiä toimenpiteitä vaativia luontotyyppejä. Myös seljakämmekä kuuluu taantuvien perinnekasvien monilukaiseen joukkoon. Onneksi kasvin esiintymisalueet olivat hyvin tiedossa jo 1930-luvulla, kiitos legendaarisen kasvitieteilijä Ole Eklundin. Hänen arvokas saaristokasvillisuuden peruskartoituksensa on ollut monen myöhemmän tutkijan aarrearkku ja kompassi nykytilanteen seurantaan. Aineistoa ovat hyödyntäneet niin Turun yliopiston ja Åbo Akademinkin tutkijat kuin Metsähallituksen luontobiologit ja monet muut.

Vuosina 1993–1995 Arkipelagia-seura otti tehtäväkseen selvittää Eklundin muistiin merkitsemien seljakämmekäesiintymien nykytilan lähes 60 vuoden

Seljakämmekä kukkii touko-kesäkuussa sekä keltaisina että punaisina värimuotoina. Suomessa seljakämmekä on harvinainen ja rauhoitettu laji.

Adam och Eva blommar i månadsskiftet maj-juni med både gulblommiga och rödblommiga färgformer. Adam och Eva är både en sällsynt och fridlyst art.

Kuva/bild: Maija Mussaari

kuluttua. Retkistä kuulutettiin julkisissa tiedotusvälineissä ja ne oli tarkoitettu kaikille kiinnostuneille. Asiantuntijana ja kouluttajana toimi saaristokasvillisuuteen perehtynyt Turun yliopiston apulaisprofessori Sakari Hinneri. Retkille osallistui kymmeniä talkoolaisia, jotka pienryhminä etsivät ja laskivat esiintymät saari saarelta Eklundin karttatietojen perusteella. Kolmen vuoden laskennasta tuli kohtuullisen kattava, ja monta uuttakin esiintymäpaikkaa löytyi. Yleisölle suunnattuja laskentatalkoita jatkettiin vielä 2000-luvun alussa Houtskarın pääsaarella.

Esiintymistiedot taulukoidaan ja päivitetään paikkatietoon. Seura on nyttemmin keskittänyt seurantaprojektinsa noin 20 valittuun esiintymispaikkaan. Havaintopaikat ovat saavutettavissa pääasiassa maanteitse ja sijaitsevat yksityismailla. Tavoitteena on kerätä systemaattisemmin tietoa mahdollisista muutoksista esiintymismäärissä ja kasvuympäristöissä. Laskennassa kirjataan kukkivat yksilöt eri värimuotoineen (punainen, valkea, rosa) sekä kukkimattomat lehtiruusuksheet. Kolmen viime vuoden aikana on laskettu myös poikkisyödyt kukkavarret. Tulokset vahvistavat yleisiä havaintoja kasvin taantumisesta; laidunketojen umpeenkasvu

ja valoisuuden väheneminen haittaavat eniten. Uusin riesa on runsaslukuiseksi lisääntynyt kauris. Vaikuttaisi siltä, että pahimmilla paikoilla se voi syödä jopa 25 % kukinnoista. Täyttä varmuutta tästä ei kuitenkaan ole.

Toiminnallaan Arkipelagia-seura haluaa osaltaan jakaa tietoa perinnebiotooppien merkityksestä, opastaa tunnistamaan ja arvostamaan tärkeitä lajeja sekä kannustaa maanomistajia ottamaan ne huomioon ympäristössään.

Seurantalaskennat ovat jo tuottaneet arvokasta tietoa lajin menestymisestä erilaisissa ympäristöissään. Umpeenkasvaneita hakamaita on elvytetty ja pihapiireissä otettu seljakämmekä erityissuojelukseen. Metsähallitus ja Riistakeskus ovat pyytäneet Arkipelagialle mukaan kauriin vaikutuksia selvittävään tutkimushankkeeseen. Näin ollen laskentaprojektiin liittyen suunnitteilla on selvittää kauriiden vaikutusta laajemmin erällä vahinkoja kärsivillä kaurisalueilla.

Keväiset laskentatalkoot ovat paitsi hauskoja, myös hyödyllisiä. Lähde mukaan retkille, joilla kuulet lisää siitä mitä kaikkea seljakämmekä voi kertoa ympäristöstään!

Uppföljningsräkning som stöd för skyddet av Adam och Eva

OILI PYYSALO
Arkipelagia sällskapet

Arkipelagia sällskapet grundades år 1992 med avsikt att skydda Skärgårdshavets natur och kulturarv. En viktig del av föreningens verksamhet är att utveckla deltagande medborgarverksamhet. Orkidén Adam och Eva (*Dactylorhiza sambucina*), en av Skärgårdshavets pärlor, visade sig ge en sådan möjlighet. Artens förekomstplatser är väl kända ända sedan 1930-talet tack vare växtekolog Ole Eklund. Hans grundläggande kartering av skärgårdens kärlväxter är en oersättlig skatt vid uppföljning av växternas tillstånd. Hans material har använts av många forskare såväl vid Åbo Universitet, Åbo Akademi som av Forststyrelsens skyddsbiologer mm.

Efter en paus på ca 60 år började Arkipelagia sällskapet uppfölja skärgårdens bestånd av Adam och Eva åren 1993–1995, och jämföra resultatet med Eklunds uppgifter. Uppföljningsräkningen var öppen för alla intresserade och totalt deltog ett tiotal personer i dessa. Som expert fungerade Åbo Universitets biträdande professor Sakari Hinneri. Det insamlade materialet var rätt så omfattande och innefattade även flera nya förekomstplatser. De för allmänheten öppna inventeringarna fortsatte i början på 2000-talet, då på Houtskärs huvudö.

Sällskapet har senare fortsatt att år-

ligen följa upp antalet orkidéer på 20 förekomstplatser. Vid uppföljningen räknas individerna i grupper enligt färg och blommande icke blommande. De tre senaste åren har även avbitna individer räknats. Resultaten bekräftar uppfattningen om att arten minskat till följd av igenväxning. Ett nytt problem är den rikliga hjortpopulationen som äter orkidéerna.

Genom sin verksamhet vill sällskapet sprida information om vårdbiotopernas betydelse, öka kännedomen om värdefulla arter samt uppmuntra markägarna att beakta dessa på sina marker. Forststyrelsen och Viltcentralen har ombett sällskapet att delta i sin forskning kring hjortdjurens påverkan på växten.

De världiga räknatalkona är förutom roliga, även viktiga. Kom med och lär dig mera om allt det som Adam och Eva berättar om sin omgivning!

Isomman yleisön laskentaretki Houtskarissa vuonna 2010.

Den för alla öppna uppföljningsräkningen av Adam och Eva på Houtskärs huvudö år 2010.

Kuva/bild: Riitta-Liisa Pettersson

Kuvassa ovat tarkkailemassa Päivi Kuntze, Oili Pyysalo ja V-P Rautiainen Houtskarissa vuonna 2021.

I bilden observatörerna Päivi Kuntze, Oili Pyysalo och V-P Rautiainen i Houtskär år 2021.

Kuva/bild: Riitta-Liisa Pettersson

Mitä suuret ontot tammets ja niillä elävät lajit kertovat?

JAAKKO MATTILA

Luonnonsuojelun erityisasiantuntija,
Metsähallitus

SAMPSA MALMBERG

Kokoelmakoordinaattori, Luomus,
Helsingin Yliopisto

MAIJA MUSSAARI

Perinnemaisemayhdistys ry

Tammen levinneisyys Suomessa painottuu lounaaseen ja etelärannikkoon. Historiallisesti Etelä-Suomen tammets on kaadettu hyötykäyttöön tai maatalouden tieltä, eikä metsissä ja maisemassa näe kovin usein järeitä tammets muutamia puistoja ja satunnaisia yksittäispuita lukuun ottamatta. Tammivaltaisia metsiä onkin jäljellä vain 500 hehtaaria, joista 120 ha Turun Ruissalon saarella.

Tammi elättää harvalukuisuuteensa nähden huomiota herättävän paljon lajistoa - suunnilleen saman kuin yleiset puulajimme. Suomessa elää yli 300 lajia, jotka voivat syödä tammen lehtiä ja muita eläviä osia, ja niistä peräti 110 lajia syö ainoastaan tammets. Lisäksi pelkästään maamme kovakuoriaista- ja käävökkäistä tiedetään löytyvän jopa 550 lajia, jotka voivat elää tammen kuolleissa ja kuolevissa osissa. Muissa hyönteisissä ja sienissä on tammella elävää lahoppulajistoa luultavasti vielä saman verran lisää.

Puun runkoon syntyvät ontelot ovat tärkeimpiä elinympäristöjä monille hyönteisille ja muille selkärangattomille ja myös useille koloissa pesiville nisäkkäille ja linnuille. Lahoseinäiseen onteloon kertyy puukariketta, eli mulmia, joka koostuu hyönteisten ja muiden selkärangattomien ulosteista ja puruksi jyrsimästä lahoppuusta sekä selkärankaisten ja niiden pesien jätöksien muodostamasta kompostoituvasta aineksesta. Tämä on monen uhanalaisen hyönteisen ainoa elinympäristö.

Juuri oikeanlaiset olosuhteet tammen uumenissa, maapuulla tai tammen latvuksissa ovat tärkeitä lajien säilymiselle ja onttoja tammets tuleekin olla myös riittävästi ja riittävän lähellä toisiaan.

Komea vihreäkiiltainen marmorikuoriainen elää erakkokuoriaisen tapaan onttojen tammien sisällä. Sen sekoittaa helposti yleisempään, vielä vihreämpään kultakuoriaiseen.

Den stiliga grönglänsande bruna guldbaggen lever precis som läderbaggen i håliga ekar. Kuva/bild: Samps Malmberg

Museonäytteet ja vanhat havainnot kertovat

Jopa neljä senttimetriä pitkä erakko-kuoriainen (*Osmoderma barnabita*) möngertää tammen uumenissa. Sen toukka jättää jälkeensä suuria pitkulaisia kulmikkaita papanoita, joita erakko-kuoriaisia tutkiva biologi kaivaa näkyville mulmin joukosta Ruissalossa.

Moni tammilaji on kuitenkin jo hävinnyt jopa Ruissalosta. Historialliset esiintymät paikalta hävinneistä lajeista kertovat tarinaa laajoista tammikoista. Muistoja menneiltä ajoilta Suomessa ovat Turun Ruissalossa vielä 1920 luvulla esiintyneet tammijäärä (*Plagionotus arcuatus*) ja perhostoukkia ravinnokseen käyttänyt täplähaiskiainen (*Dendroxena quadrimaculata*), joka katosi tammimetsästä vuoden 1962 jälkeen ja tammikiitäjäinen (*Calosoma inquisitor*), joka hävisi vuoden 1945 jälkeen ja samalla ne kaikki kuolivat alueellisesti sukupuuttoon Suomesta. Aitojäärää (*Clytus arietis*) tavattiin vielä 1800 luvulla Ruissalossa, nykyisin vain Ahvenanmaalla.

Suomessa on tehty tammikohteiden lajistokartoituksia. Erityisesti kovakuoriaiskartoituksissa on havaittu, että vaatelaihin onttojen tammien lajisto puuttuu monilta kohteilta, vaikka sopivaa elinympäristöä lajeille löytyisikin. Eniten onttojen tammien lajistoa on Ruissaloa lähellä olevissa toisiinsa parhaiten kytkeytyneissä Turun ja Paraisten tammipaikoilla. Nämä havainnot kertovat, että monet tammimetsämme ovat lajien kannalta liian kaukana ja liian eristäytyneinä toisistaan.

Ennen tilanne oli toisin, kun tammia ja tammimetsiä oli enemmän ja yhtenäisemmin. Tammeen erikoistuneen lajistomme silmiinpistävä määrä on osin jäännettä tammimetsiemme aiemmasta laajuudesta. Silloin lajit pystyivät levittäytymään ja asuttamaan tammet. Yhä tänäkin päivänä eristäytyneiltäkin kohteilta voi löytyä tästä jäänteeksi jääneitä lajeja. Esimerkiksi Ruotsissa on tutkittu jättitammien jatkumoa ja puuston kytkeytyneisyyttä käyttäen indikaattoreina puiden onteloissa elävän 12 seppäkuoriaislajin esiintymistä historiallisesti Etelä-Ruotsissa. Seppänäytteitä tutkittiin museoiden ja yksityisten keräilijöiden kokoelmista ja johtopäätöksenä oli, että useimmilla paikoilla lajisto oli vanhaa alkuperää, eli säilynyt paikalla luonnonmetsien ajalta ennen vahvaa viljelykulttuuria.

Ontto tammi pursuaa elämää. Talvella sitä on vaikea uskoa.

Den ihåliga eken sprudlar av liv. Vilket är svårt att föreställa sig på vintern.
Kuva/bild: Maija Mussaari

Ontot ja leveälatvuksiset tammet elättävät satoja eri lajeja

Olennaista tammien kehityksessä biodiversiteetin ylläpitämisen kannalta merkittäväksi puuyksilöksi on, että tammi pääsee kasvamaan valossa avoimella paikalla. Tällaisen tammien sanotaan kasvavan 300 vuotta, kuolevan 300 vuotta ja lahoavan 300 vuotta. Englannissa merkittäviä puuvanhuksia kutsutaan perintöpuiksi (Heritage trees) ja Ruotsissa veteraanipuiksi (veteran träd) ja tuo nimitys on myös Suomessa käytössä. Nykymaailmassa tällaisille puille on hyvin vähän esiintymispaikkoja tai potentiaalista tilaa, joissa koko kierto taimesta lahovaksi maapuiksi pääsisi toteutumaan.

Leveälatvuksinen tammivanhus voi elättää samanaikaisesti valtavan joukon sekä tammien kuolleita, että eläviä osia syövää lajistoa. Puun onteloiden mulmissa, lahovaurioissa, mahlavuodoilla ja kuolleissa oksissa elää monenkirjavaa niistä riippuvaista lajistoa, ja samaan aikaan valossa kylpevässä latvuksessa taas viihtyvät tammien lehtiä syövät lajit, mm. 90 eri perhoslajia.

Mulmissa elävät monet kovakuoriaiset, mm. erakkokuoriaisen (Osmoderma

Jos omistat tammien, säilytä se - olipa se sitten terve, vanha tai kokonaan kuollut puu. Lounais-Suomen alueella yksittäisilläkin yksilöillä voi olla merkitystä lajien levämisen avustajana tammikosta toiselle.

barnabita) ja marmorikuoriaisen (Protaetia marmorata) toukat. Siellä saalistavat myös aarnisevän (*Crepidophorus mutilatus*) ja hehkusevän (*Ampedus praeustus*) toukat, sekä kaljurankokartukas (*Hypnogyra angularis*). Sienirihmastoja syövät monet Alleculinae-alaheimon pimikkökuoriaiset, kuten lännevaaja-pimikkä (*Prionychus ater*) ja hartosienipimikkä (*Mycetochara humeralis*). Mahlavuodoille on erikostunut aivan oma lajistonsa, kuten juomumähiäinen (*Cryptarcha strigata*) ja pikkumähiäinen (*Cryptarcha undata*). Monet tammien ko-

vakuoriaislajeista ovat suuria ja kauniita. Jos asut lähellä järeiden tammien alueita, kannattaa tutkia kukilla ruokailevaa lajistoa kesäkuulta elokuun alkuun.

Tammet perinnemaisemassa

Perinnemaisemat ovat parhaita paikkoja onttojen tammien lajistolle. Puu saa kasvaa avoimessa paikassa, ja se saa kuolla rauhassa. Maahan rysähtäessään tammien pois siivoaminen ei ole tarpeen, sillä perinnemaiseman hoito tähtää monimuotoisuuden kasvattamiseen. Umpeenkasvu haittaa perinnemaisemien tammilajistoa. Perinnebiotooppien pensoittuminen ja metsän varjostuksen sisään jääminen heikentää puuta ja vähentää sen ylläpitämää hyönteislajistoa merkittävästi. Tammien vapauttaminen muun puuston puristuksista onkin tärkeimpiä toimenpiteitä.

Vaikka avoimella kasvava tammi onkin monimuotoisuuden aarreaitta, niin myös varjossa elää oma lajistonsa. Tällaisia lajeja on etenkin sienissä, jäkälissä ja sammalissa, mutta myös hyönteismaailmassa. Kuusitäpläjäärä (*Anoplodera sexguttata*) esiintyy edelleen Ruissalossa ja Ahvenanmaan Lemlandissa ja sen toukat kehittyvät pitkälle lahonneessa, mutta edelleen kovassa tammien ydinpuussa, jossa lähes aina kasvaa tammivuotikan (*Hymenochate rubiginosa*) rihmastoja ja itiöemiä. Laji viihtyy myös sulkeutuneemmassa metsässä, eikä vaadi paahteisuutta.

Tammien tulevaisuus

Olisi upeaa nähdä järeiden tammien paluu eteläsuomalaiseen maisemaan. Tämä edellyttäisi suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä niin suojelualueilla, taajamissa kuin metsätalousmaillakin. Järeiden tammien onni on se, että yksi ja sama tammi voi toimia elinpaikkana vaatelialle lajistolle jopa vuosisatoja. Suojelemalla vanhoja ja kehittämällä nuoria tammikoita perinnemaisemina ja lehtoina saadaan monimuotoinen tammikokoonaisuus ylläpitämään tammilajistoa 400 vuotta tästä päivästä eteenpäin.

Kookas tammi laitumella.

En ståtlig ek i hagen.

Kuva/bild: Katri Eriksson

Varjossa kuoleva tammi. Jouduttuaan varjoon järeän tammien alaokset kuolevat.

I skugga döende ek. Då eken hamnar i skuggan dör de nedersta grenarna på den grova eken.

Kuva/bild: Maija Mussaari

Vad berättar de stora ihåliga ekarna och de arter som lever på dem?

JAAKKO MATTILA
Koordinaator för samlingarna,
Naturhistoriska centralmuseet,
Helsingors universitet

SAMPISA MALMBERG
Naturskyddsexpert på Forststyrelsen

MAIJA MUSSAARI
Kulturmarksföreningen rf.

Finland förekommer eken endast längs sydvästkusten. Historiskt har ekarna avverkat för nyttobruk eller för att utvidga jordbruksområden. Därför är det inte så ofta man får syn på grova ekar i skogar eller landskapet, med undantag för några parker och enstaka enskilda träd. Till följd av detta finns det endast 500 ha ekskogar kvar, varav 120 ha på Runsala i Åbo (Keto-Tokoi & Siitoinen 2021). Det här innebär att ekskogen bara täcker 1/60 000 av Finlands yta.

Eken är en nyckelart som otaliga djurväxt- och svamparter är beroende av. I Finland lever över 300 arter på eken, av vilka 110 arter är helt beroende av denna. Eken erbjuder dem näring, en livsmiljö, en boplats och skydd. Också en död och omkullvält ekstam erbjuder under flera årtionden en oersättlig viktig livsmiljö för många svampar och skalbaggar. Utan eken skulle dessa arter inte finnas.

Håligheterna som bildas i stammen på gamla ekar är bland de viktigaste livsmiljöerna för många insekter och andra ryggradslösa djur, men även för många däggdjur och fåglar. Det halvt nedbrutna materialet som bildas i ekens håligheter

kallas för mulm.

De mest hotade arterna är också de mest känsliga och de har höga krav på tillgången till större bestånd av närliggande murknande gamla ekar. Speciellt värdefulla är de grova och ihåliga träden med mulm, dvs det halvt nedbrutna materialet i ekens håligheter. Då en ekskog blir isolerad innebär det att arterna inte har möjlighet att förflyta sig till nya passliga livsmiljöer om tex den enda ihåliga eken på området brister itu under en storm och livsmiljön för en art sålunda försvinner. Gamla artiakttagelser berättar om ekens tidigare bredare och tätare utbredningen.

Gamla ekar som engång stått öppet och nu står igenväxna lider och bör åter friställas så att de återigen kan bli solexponerade. En ek som får växa på det här viset sägs växa i 300 år, dö i 300 år och brytas ned i 300 år vilket innebär att trädet kan försörja en stor mängd av arter som lever av levande delar men även arter som är beroende av död ved. I Runsala förekommer ännu den fyra cm långa läderbaggen (*Osmoderma barnabita*) som lever på mulm. Många andra arter som är beroende av ekar och mulm har dessvärre

Om du har en ek, bevara trädet oberoende om det är friskt, gammalt eller redan helt dött. I Sydvästra Finland kan även en enskild ek ha en avgörande roll för att hjälpa till att sprida ekens arter.

försvunnit även från Runsala.

Vårdbiotoperna hör till de bästa livsmiljöerna för de ihåliga ekarnas arter. Där får eken växa i en öppen solexponerad miljö och torka ut och dö i lugn och ro. Även enstaka stora ekar har betydelse för de arter som är beroende av ekar. Om du har en ek, bevara trädet oberoende om det är friskt, gammalt eller redan helt dött. I Sydvästra Finland kan även en enskild ek ha en avgörande roll för att hjälpa till att sprida ekens arter.

Case-Lontoon niitty

Järjestö-Helmi-avustus osana Perinnemaisemayhdistyksen toimintaa

MARIA YLI-RENKO
Perinnemaisemayhdistyksen
hallituksen sihteeri

Perinnemaisemayhdistyksen tavoitteena on edistää perinne- ja kulttuurimaisemien hoitoa ja tähän tavoitteeseen pääsemiseksi yhdistyksen yksi toimintatavoista on ollut jo yhdistyksen alkuajoista lähtien toimia yhdistyksenä esimerkkinä maatalouden ympäristökorvausten haussa. Perinnemaisemayhdistys onkin kunnostanut ja hoitanut Salon Märynummella sijaitsevaa hoitokohdetta jo vuodesta 2007 lähtien ja raportoinut sekä esitellyt ympäristösopimuskohteiden hoidon onnistumisia ja haasteita laajasti erilaisille sidosryhmille. Tärkeimpänä tavoitteena on ollut tuottaa tietoa ympäristösopimusyrittäjille tukipolitiikasta ja tuen käytännön hakuprosessista. Kun vuonna 2020 alkaneessa Helmi-elin ympäristöohjelmassa myös järjestöille avautui mahdollisuus hakea elinympäristöjen hoitoon avustusta, päätettiin testata myös tätä rahoitusmahdollisuutta. Avustusta

haettiin vuonna 2021 kahdeksi vuodeksi ns. Kunta- ja Järjestö-Helmi-haun kautta, jota myöntää Uudenmaan ELY-keskus.

Yhdistyksen Helmi-kohteeksi valikoitui Porin Reposaaressa sijaitseva Lontoon niitty, jonka hoito oli aloitettu talkoin vuonna 2021 yhdistyksen satakuntalaisaktiivien toimesta pitkäaikaisen yhdistysaktiivi **Iiro Ikosen** johdolla.

Reposaaren pitkä historia ja painolastikasvit

Suomesta vietiin purjelaivakaudella 1920-luvulle saakka raskasta tavaraa kuten puuta ja tervaa, mutta tuontitavara oli kevyempää kuten mausteita ja kankaita. Purjelaivojen mukana Suomen satamiin tuotiin tonneittain kalkkivaikutteista painolastimaata sille satamiin osoitetuille purkupaikoille. Satakunnassa Reposaaari oli tärkeimpiä satama-alueita jo keskiajasta lähtien. Turun yliopiston professori Israel Nesselius julkaisi 1700-luvulla jopa suunnitelman, jonka mukaan Reposaaaresta olisi tullut Suomen pääkaupunki. Helsinki vei kuitenkin pidemmän korren, mutta Reposaaari oli vielä 1870-luvulla Suomen vilkkain vientisatama, joka selittää painolastimaan ja niiden mukana tulleiden painolastikasvien runsauden. Reposaaari onkin Suomen tärkein painolastikasvialue, koska alueen laajat painolastimaat ovat jääneet laajalti asfalttomalla ja lukuisat kasvit ovat vakiintuneet alueella. Lajistoa tulee edelleenkin esiin siemenpankista rakennustoiminnan ja maanpinnan häirinnän ohessa.

Sikoangervo on muinaistulokas ja rautakautisen asutuksen indikaattorilaji.

Brudbröd är en arkeofyt och indikator av järnåldersboplatser.

Kuva: Katri Eriksson

Lontoon niityn hoito osana Helmi-elin ympäristöohjelmaa

Lontoon niittyä hoidetaan talkoilla. Vuosittaiset toimenpiteitä alueella ovat: niitto loppukesällä sekä alueen pienimuotoinen laikutus ja kulutus siemenpankin indusoimiseksi. Lisäksi alueelle tuodaan siemenmateriaalia laikutus- ja kulutuskohtiin siementen kypsyttyä (mm. mali, nuokkukarhiainen, ketokaunokki, siikoangervo).

Järjestö-Helmin avustuspäätös Lontoon niityn hoitoon saatiin alkuvuodesta 2022. Hankeen kokonaiskustannukset olivat 1242 euroa ja ne sisälsivät työvälinekustannuksia (mm. raivaussaha) ja talkookustannuksia. Koska hanke tehtiin kokonaisuudessaan talkoilla, voitiin hankeavustusta hakea 95 % avustusprosentilla ja tämä myös hyväksyttiin. Lontoon niityn hoitoa ovat tukeneet myös Porin Energia ja Porin kaupunki.

Perinnemaisemayhdistyksen kokemuksia Järjestö-Helmi-rahoituksesta

Ensimmäisenä todettakoon, että Perinnemaisemayhdistyksen mielestä on hienoa, että Helmi-ohjelmassa myös järjestöille avautui mahdollisuus hakea rahoitusta elinympäristökunnostuksiin. Elinympäristöjen häviäminen ja heikentyminen ovat suurimpia uhkia luonnon monimuotoisuudelle ja onkin tärkeää, että kaikki sektorit saadaan valjastettua luontokadon pysäyttämiseen. Järjestöt voivat antaa merkittävän panostuksen tässä yhteisessä työssä.

Pienen yhdistyksen näkövinkkelistä Järjestö-Helmen rahoituksessa on sama ongelma kuin monissa muissakin hankerahoituksissa eli avustus on kustannusperusteinen tarkoittaen sitä, että

kustannusten maksatus hoidetaan jälkikäteen ts. yhdistyksellä on oltava alkupääomaa, että hankkeen saa startattua. Järjestö-Helmessä tämä oli kuitenkin jollain tavalla huomioitu siten, että maksatuksesta oli mahdollisuus hakea 20 % ennakkoa. Tästä huolimatta mitään isoa hanketta ei rahoituksella voinut kuitenkaan suunnitella. Isommilla järjestöillä tilanne on kuitenkin toinen ja tämä rahoitus sopineekin paremmin tällaisissa tapauksissa.

Mikäli Järjestö-Hemi-avustusta vertaa esimerkiksi maatalouden ympäristökorvausjärjestelmän ympäristösopimuksiin on suurin ero siinä, että hoitokohdetta hoitamalla yhdistykselle maksetaan korvaus, jota voidaan käyttää yhdistyksen toiminnan kuluihin. Helmi-ohjelman avustuksella toki saatiin hankittua työvälineet, jotta hoitoa voidaan Lontoon niitylläkin jatkaa tulevina vuosina ja hankkeikaiset talkookustannukset katettua, mutta ehkä pienempiä järjestöjä saatai-

siin vielä aktiivisemmin mukaan yhteisiin talkoisiin luonnon monimuotoisuuden hyväksi, jos Järjestö-Helmi-avustuksen sisällä tällaisille pienemmille, talkoil-la hoidettaville hoitokohteille voitaisiin myöntää suoraa hoitoavustusta, joka ei olisi sidottua toteutuneisiin kustannuksiin.

Lontoon niityn jatkoahoito

Vaikka Järjestö-Helmen rahoitus loppuukin tänä vuonna, tullaan Lontoon niityn hoitoa jatkamaan. Helmi-rahoituksella saatiin hankittua hyvät työvälineet ja satakuntalaisaktiivien innostus alueen hoidosta ja lajistosta pitävät huolen, että varmasti talkoissa nähdään taas ensi syksynä porukkaa!

Kulutus on yksi Lontoon niityn hoitotoimenpiteistä ja sen tarkoitus on indusoida siemenpankkia. Tero Aaltonen kulottamassa Lontoon niityllä syyskuussa 2023.

Löpbränning är en av skötselmetoderna på Lontoon niitty vars avsikt är att inducera fröbankens groning. Tero Aaltonen bränner på Lontoon niitty i september 2023.

Kuva/bild: Maria Yli-Renko

Helmi-elin ympäristöohjelma

Helmi-elin ympäristöohjelma on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen ohjelma (2021–2030), jonka tarkoituksena on vahvistaa Suomen luonnon monimuotoisuutta. Helmi-ohjelmassa tartutaan Suomen luonnon köyhtymisen suurimpaan suoraan syyhyn: elinympäristöjen vähenemiseen ja laadun heikkenemiseen. Ohjelman toimet auttavat satoja uhanalaisia lajeja sekä suurta osaa maamme uhanalaisista luontotyypeistä. Helmi-ohjelma jakaantuu viiteen eri teemaan, joita ovat:

- *Perinnebiotooppien hoito*
- *Soiden suojeleminen ja ennallistaminen*
- *Lintuvesien ja kosteikkojen kunnostus ja hoito*
- *Metsäisten elinympäristöjen hoito*
- *Pienvesien ja rantaluonnon kunnostus*

Livsmiljöprogrammet Helmi

Miljöministeriet har inlett livsmiljöprogrammet Helmi, som ska stärka den biologiska mångfalden i Finland. Programmet är ett viktigt verktyg i arbetet med att stoppa utarmningen av naturen i Finland som beror på minskningen av livsmiljöer samt försämring av deras tillstånd. Åtgärderna i programmet ska förbättra tillståndet för hundratals hotade arter och en stor del av de hotade naturtyperna i vårt land. Helmi-programmet indelas i fem olika teman:

- *Skydd och restaurering av myrar*
- *Restaurering av fågelvatten och våtmarker*
- *Skötsel av vårdbiotoper*
- *Vård av skogliga livsmiljöer*
- *Restaurering av småvatten och strandmiljöer*

Understödet Organisation-Helmi som en del av Kulturmarkföreningens verksamhet – Case Londons äng

MARIA YLI-RENKO
Kulturmarkföreningens,
styrelsens sekreterare

Kulturmarkföreningens mål är att främja skötseln av vårdbiotoper och kulturmarker. Sedan år 2007 har föreningen haft ett skötselobjekt i Märynummi, Salo, som sköts med finansiering genom miljöavtal. Huvudsyftet med miljöavtalsobjektet har varit att skapa information om stödpolitiken och den praktiska ansökningsprocessen och föreningen har nyttjat objektet i presentationer för olika intressegrupper. Då

det blev möjligt för föreningar att ansöka om stöd genom livsmiljöprogrammet Helmi, bestämde sig föreningen för att även pröva på denna finansieringsmöjlighet.

Skötseln av Lontoon niitty som en del av livsmiljöprogrammet Helmi

Till föreningens Helmi-objekt utsågs Lontoon niitty (sv. Londons äng) på Räsö

i Björneborg där föreningens aktiva medlemmar i Satakunta lett skötsel sedan år 2021 under ledning av den långvariga föreningsaktiva Iiro Ikonen. Räfsö har varit en viktig handelsplats ända sedan medeltiden och var ännu på 1870-talet en av Finlands livligaste exporthamnar. Till området transporterades ballast i form av kalkpåverkad jord vilket förklarar mängden ballastväxter i området.

Lontoon niitty sköts genom talkoarbeta så som slåtter, fläckmarkberedning och bränning. Till området hämtas även små plantor som drivits upp från områdets frön bla. av arterna malört och nicktistel. Beslutet om Helmi-stödet fick föreningen i början av 2022. Projektets totala kostnader var 1242 euro och bestod av verktyg samt talkokostnader. Eftersom projektet utfördes med talkoarbeta var det möjligt att ansöka om stöd för 95 % av utgifterna, vilket även beviljades. Också Borgå energi och Björneborgs stad har understött projektet.

Föreningens erfarenheter av stödet

Kulturmarkföreningen anser att det är fint att även föreningar getts en möjlighet till stöd genom livsmiljöprogrammet Helmi. Från en liten förenings synvinkel är dock finansieringen problematisk eftersom den är kostnadsbaserad och betalas först i efterskott med möjlighet att ansöka om ett förskott på 20 % på betalningen. Eventuellt kunde det vara möjligt att få flera mindre föreningar aktivera att sköta naturens mångfald om det skulle vara möjligt att bevilja direktstöd för skötsel av objekt utan bundenhet till realiserade utgifter.

Med hjälp av Helmi-finansieringen kunde Kulturmarkföreningen införskaffa verktyg för Lontoon niitys framtida skötsel genom talko, vilket kommer att fortsätta under ledning av de ivriga och entusiastiska Satakuntamedlemmarna. Kulturmarkföreningens mål är att främja skötseln av vårdbiotoper och kulturmarker. Sedan år 2007 har föreningen haft ett skötselobjekt i Märynummi, Salo, som sköts med finansiering genom miljöavtal. Huvudsyftet med miljöavtalsobjektet har varit att skapa information om stödpolitiken och den praktiska ansökningsprocessen och föreningen har nyttjat objektet i presentationer för olika intressegrupper. Då det blev möjligt för föreningar att ansöka om stöd genom livsmiljöprogrammet Helmi, bestämde sig föreningen för att även pröva på denna finansieringsmöjlighet.

Skötseln av Lontoon niitty som en del av livsmiljöprogrammet Helmi

Till föreningens Helmi-objekt utsågs Lontoon niitty (sv. Londons äng) på Räfsö i Björneborg där föreningens aktiva medlemmar i Satakunta lett skötsel sedan år 2021 under ledning av den långvariga föreningsaktiva Iiro Ikonen. Räfsö har varit en viktig handelsplats ända sedan medeltiden och var ännu på 1870-talet en av Finlands livligaste exporthamnar. Till området transporterades ballast i form av kalkpåverkad jord vilket förklarar mängden ballastväxter i området.

Lontoon niitty sköts genom talkoarbeta så som slåtter, fläckmarkberedning och bränning. Till området hämtas även små plantor som drivits upp från områdets

frön bla. av arterna malört och nicktistel. Beslutet om Helmi-stödet fick föreningen i början av 2022. Projektets totala kostnader var 1242 euro och bestod av verktyg samt talkokostnader. Eftersom projektet utfördes med talkoarbeta var det möjligt att ansöka om stöd för 95 % av utgifterna, vilket även beviljades. Också Borgå energi och Björneborgs stad har understött projektet.

Föreningens erfarenheter av stödet

Kulturmarkföreningen anser att det är fint att även föreningar getts en möjlighet till stöd genom livsmiljöprogrammet Helmi. Från en liten förenings synvinkel är dock finansieringen problematisk eftersom den är kostnadsbaserad och betalas först i efterskott med möjlighet att ansöka om ett förskott på 20 % på betalningen. Eventuellt kunde det vara möjligt att få flera mindre föreningar aktivera att sköta naturens mångfald om det skulle vara möjligt att bevilja direktstöd för skötsel av objekt utan bundenhet till realiserade utgifter.

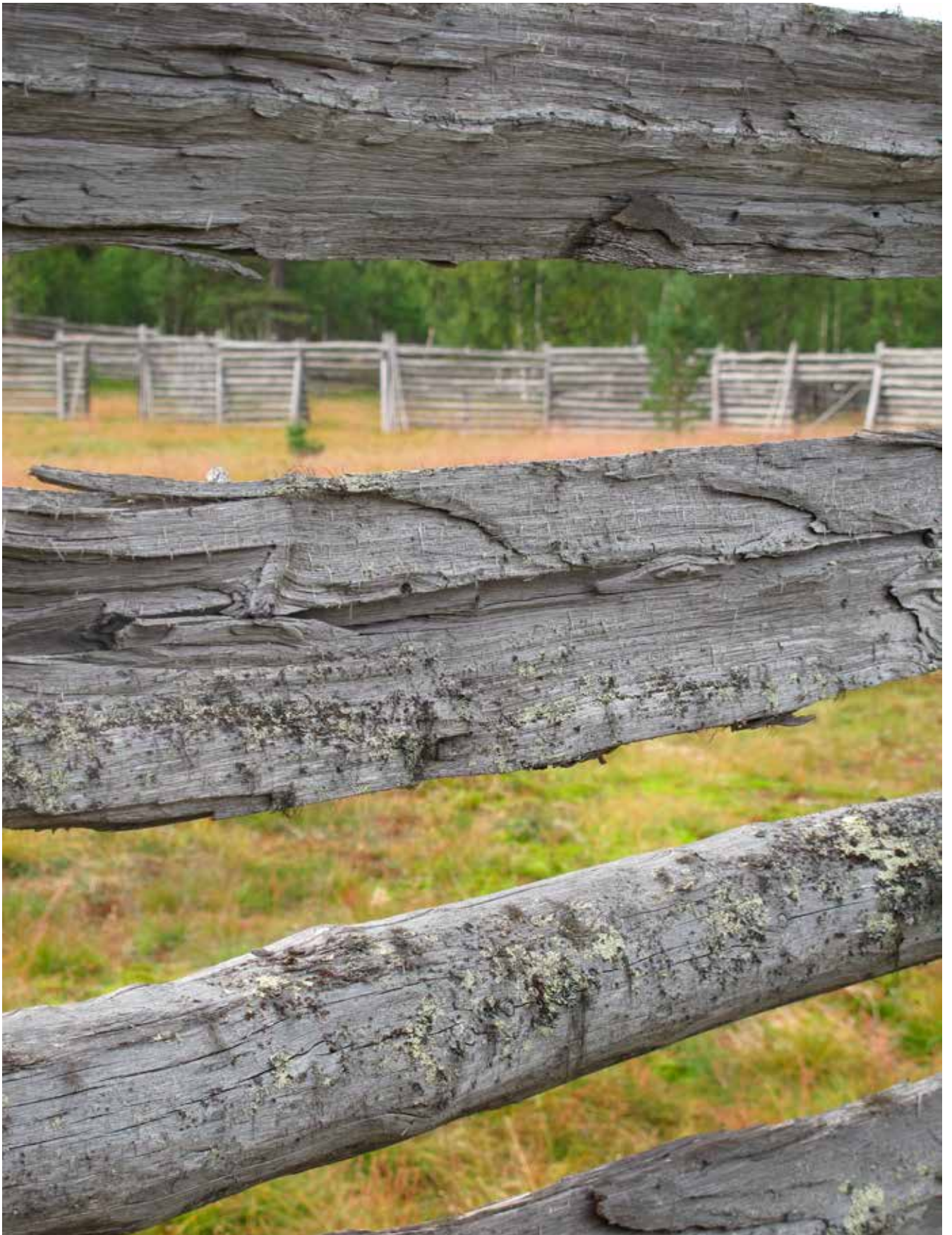
Med hjälp av Helmi-finansieringen kunde Kulturmarkföreningen införskaffa verktyg för Lontoon niitys framtida skötsel genom talko, vilket kommer att fortsätta under ledning av de ivriga och entusiastiska Satakuntamedlemmarna.

Ruusuruoho on loppukesän hyönteismagneetti.

Åkervädden är sensommarens insektmagnet.

Kuva/bild: Katri Eriksson

Hallitus/Styrelse 2023:

Puheenjohtaja/*Ordförande*: Eriika Lundström, Turku
Varapuheenjohtaja/*Viceordförande*: Traci Birge, Kaarina
Sihteeri/*Sekreterare*: Maria Yli-Renko, Turku
Taloudenhoitaja/*Kassör*: Eija Hagelberg, Salo

Jäsenet/*Medlemmar*:

Anni Karhunen, Turku
Maija Mussaari, Turku
Katri Eriksson, Paimio
Soja Sädeharju, Urjala

Varajäsenet/*Suppleanter*:

Mariko Lingren, Nurmes
Lotta Berlin, Turku

Hallituksen tavoitat osoitteesta/*Styrelsen når du på adressen*: hallitus@perinnemaisemat.fi

Perinnemaisemayhdistyksen toimintaan voi tutustua osoitteessa perinnemaisemat.fi

Du kan bekanta dig med föreningens verksamhet på adressen perinnemaisemat.fi

Kannen kuva: Jänönapilaesiintymät kertovat usein esihistoriallisesta asutuksesta. Jänönapila on saattanut kulkeutua Suomeen yrttien mukana jo rautakaudella.
Kuva: Katri Eriksson

Pärmbild: Förekomster av harklöver berättar ofta om forntida boplatser. Harklöver kan ha kommit till Finland tillsammans med andra örter redan på järndalen.
Bild: Katri Eriksson

Takakannen kuva: Mäksmäen perinnemaisema, joka on Maskun rautakautisen asutuksen keskittymä jota hoidetaan lampailla laiduntamalla.
Kuva: Katri Eriksson

Omslagsbild: Mäksmäki vårdbiotop, som ligger i medelpunkten av Maskus järnåldersboplatser, sköts genom bete med får.
Bild: Katri Eriksson

Yhdistyksen osoite/*Föreningens adress*:

Perinnemaisemayhdistys ry.
c/o Eija Hagelberg
Kerkontie 4
25250 Märynummi

Tilinumero/*Kontonummer*:

Someron säästöpankki 432710-245304,
IBAN: FI18 4327 1020 0453 04

Jäsenmaksu 2024: 22 euroa ja kannatusjäsenmaksu 100 euroa

Medlemsavgift 2024: 22€ och för understödsmedlem 100€

Jäsenmaksun viite vuonna 2024/

Referensnummer 2024: 20 24013

Perinnemaisemayhdistys ry on sitoutumaton ja vannoutunut perinnemaisemien äänenkannattaja. Yhdistys tekee työtä monella rintamalla, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja kasvattamiseksi maatalousympäristöissä. Yhdistys järjestää retkiä, kursseja, työpajoja ja talkoita sekä tekee yhteistyötä muiden samanmielisten kanssa.

Kulturmarksföreningen rf är ett obundet och hängivet organ för vårdbiotoper. Föreningen arbetar på många fronter för att bevara och öka naturens mångfald i jordbrukslandskapen. Föreningen ordnar utfärder, kurser, workshopar och alkon samt samarbetar med andra likasinnade.

Ketonoidanlukko 2023:

Päätoimittaja: Maija Mussaari

Sammanfattningar på svenska: Lotta Berlin

Taitto: Katri Eriksson

Painopaikka: Tuulan Pika-Offset

Painos: 120kpl

© Perinnemaisemayhdistys ry. 2023

ISSN 2343-5445 (painettu)

ISSN 2343-5453 (verkkojulkaisu)

